

En bedömning av de biologiska förutsättningarna vid en exploatering av Hammarhagen området

Hammarhagens omgivningar

Hammarhagen området är beläget en knapp kilometer öster om gruvområdet. I ett småbrutet odlingslandskap, präglad av en gammal och spridd torpbebyggelse lokaliserade främst till övergångs zonerna mellan åker och skog. Där låget gjorde platsen och där ingen åkermark togs i anspråk av torpet med sidobyggnader. Ute på odlingsytornas uppstickande åkerholmar och "uddar", hittar vi även några mindre gårdar. Inslaget av löv i olika åldrar, i skogskanter och på åkerholmar, är påfallande. Mycket beroende på att lövet "förflyttat" sig från skogen till odlingslandskapet, på grund av det skogsbruk som vi haft under en längre tid nu. Men även av att betydelsen av brynens produktionskapacitet, i form av betesytor och / eller slåtterytor, helt har upphört. Men dagens lövbårder har även sällskap av de fruktträd och inte minst syrenbersåer, som i sig är ett signum i det här landskapet, och som "bäddar in" de små torpen.

Biologiskt blir det här landskapet ganska rikt, med den här beskrivna variationsrikedomen och inte minst för att en inte föraktlig del av lövet, också är gammalt och har erhållit grövre dimensioner eller ett visst mått av trånvuxenhet. Något som i sig genererar biologiska värden. I odlingslandskapets västra delar, blir inslaget allt tydligare av ädellövet som fått möjlighet att utvecklas på de "körtlar" med kalk som sticker upp här och var i den delen av området. Ask är en av de mer frekventa träarterna här.

Närheten till gruvområdet med dess mycket höga och varierade biologiska värden, gör sig även märkbara här i Hammarhagen. Främst då i dessa sammanhang, inslaget av fladdermöss av flera arter, kan vi ana. Artinventeringar har inte genomförts, eftersom utrustning för att lyssna på fladdermössens ljud för artbestämning saknats. Även kunskaperna på detta område är allt för begränsat, för att kunna med någon större noggrannhet, artbestämma dem. Däremot har det gått att genomföra en bedömning av hur de för fladdermössen viktiga strukturerna i området ser ut. Och här har det visat sig att landskapets utseende, drar till sig fladdermöss, även från gruvområdet, vilket syntes på rörelserna av fladdermöss. Men även på att de jagade frekvent i området och individer var även fast boende i området. (efter intervjuer av fastboende i äldre bostadshus med uthus på gården). Så just landskapets utseende, i omedelbar närhet till gruvområdet, ger en samverkans effekt som är betydande och därmed troligen av betydelse för den stora fladdermuskolonin på gruvområdet.

Den ovan gjorda beskrivningen av Hammarhagen området, gafflar naturligtvis främst in de kvarvarande äldre strukturerna. Strukturer som delvis också förändrats successivt genom igenväxningen, till dagens utseende. Kvalitetsmässigt har därmed de biologiska innehållet, förändrats från en artrik sammansättning utmejslad genom generationers skötsel och användning av brynmiljöerna. Till en mera artfattig sammansättning som blir resultatet av dagens "icke skötsel" av brynen. Men för just fladdermössen fungerar de ändå uppenbarligen. Det som tillkommit i landskapet idag, är allt flera nybyggda bostadshus, enstaka eller i grupper (kvarter), som ett helt nytt inslag i landskapet. Detta påverkar och förändrar de biologiska förutsättningarna vartefter och ganska radikalt. För flertalet fladdermöss, spelar bland annat belysningen bland dessa villor, en stor roll. Exempelvis brun fladdermus, störs tydligen inte nämnvärt av en upplyst miljö, medan flera andra arter undviker eller helt överger allt för upplyste boendeområden. Detta märks exempelvis i kyrkomiljöer, där det har blivit mer eller mindre tomt på fladdermöss på grund av belysningen av kyrkorna på nätterna. Frågan är hur och om vi kan i alla fall mildra dessa negativa effekter för fladdermössen. Kanske genom smartare val av belysning och mer genomtänkt belysning runt bostadshus där "onödig" belysning väljs bort? Men med bevarad trygghetskänsla?!

Naturförhållandena runt det planerade exploateringsområdet

Det nya planområdet på Hammarhagen, utgörs i sin helhet av ett förstagallrat skogsbestånd, helt dominerat av tall. Beståndet är två skiktat med ett undre skikt som utgörs av rönn, asp, en samt häggmispel. Skogstypen är av frisk blåbärsristyp men med inslag av smalbladigt gräs. I huvudsak kruståtel, där vårfryle, linnea och örnbräken ställvis blir mer frekvent. Markytan är mycket småblockig och småkuperad. Hela beståndet var vid besöksstillfällena, insnittslat för en andra gallring.

Skogspartiet ligger insprängt mellan två bebyggda områden i norr och söder. I öster löper den gamla byvägen i kant mot området, som idag är den väg som binder samman bostadsområdena och utgör tillfartsväg in från gamla riksvägen. Numer huvudinfart till staden.

Bostadsområdet norr om planområdet, utgörs av i huvudsak äldre bebyggelse ofta kompletterade med äldre bodbyggnader. Alla är upprustade i olika grad och från olika tidsepoker. Nya byggnader finns även. Men huvudintrycket av det här bostadsområdet, är ändå en större oregelbundenhet med variation och en känsla av ursprunglighet fortfarande. För här syns spåren av dåtidens små torpodlingar fortfarande som tydliga tegar (numera klippta), med dikesavgränsning mot skogen och korta stenmursrester.

Det kvarvarande brynet, som är vänt mot norr, har fortfarande karaktären av före detta skött bryn där hö tillvaratagits. Något som märks på det fortfarande något halvöppna utseendet. Brynet är dock tvåskiktat med äldre och yngre sälg, rönn, en samt häggmispel. Som inne i området. Brynet delas itu av en markant öppen men låg berghäll, samt ett alkärr som vi ska återkomma till längre fram. Marken i det här brynet är

bördig, vilket märks på de kvarlämnade grova bryntallarna i 150 års åldern. Men även en aspklon som utgörs av tre grova aspar, kompletterade av flera grova solitära aspar. Alla de här grova träden är friska och i avsaknad av håligheter. Längre in i brynzonen står även några enstaka grova granar och vårtbjörkar från samma åldersspann. Kvarlämnade vid föregående föryngringsavverkning. I den västra bryndelen, ut mot vägkorsningen och utanför friledningen som här tvärrar igenom ett hörn av planområdet, triangelformat, ligger ett kvarlämnat äldre blandbarr dominerat område, med tall överståndare varav tre tallar har en ålder av över 200 år.

Söder om planområdet ligger ett nyare bostadsområde, som till utseende är det norra områdets motsatts. Här är villorna också uppförda på gammal jordbruksmark och ordnade utifrån ett villakvarter med regelbundenhet. Förutom det nyare utseendet på villorna och hur villatomterna är ordnade och utrustade, så märks skillnaden mot det norra området tydligast, på belysningen och antalet ljuspunkteter utomhus såväl som inomhus. Det senare beroende på att fönsterpartierna ofta är mycket större här och därmed ger mer ljus ut. Här har vi just ett sådant förhållande som påverkar fladdermössen negativt bland de arter som skyr ljus i varierande omfattning.

Det synvända brynet i skogskanten, har här en helt annan karaktär än det nordvända. Trädbeståndet domineras av lövträd och då främst asp. Här i form av medelgrov så kallad "krattasp". Brynet är två skiktat med tall, asp och en. Hela brynets längd har detta trevliga och biologiskt intressanta utseende. Delar av brynet sträcker sig även in på de privata villatomterna. Flera av de äldre och lite grövre asparna har hackspettshål, sammanlagt fler än 10-talet hål. Något som starkt gynnar de hålhäckande småfåglarna, främst tättingarna. Men kan även ha en betydelse för ett mindre antal fladdermöss. Jagande fladdermöss noterades flera gånger i det här brynet. Det gick däremot inte att avgöra om de också flög in i något av hålen.

Brynet ansluter sedan längst in i det östra hörnet av planområdet och en bit in i skogsbeståndet, till en öppen håll (litet hälletorg), med tre gamla rönnar och korta överståndare av tall. Det motsatta hörnet i SO, ut mot byvägen, ger närområdet lite karaktär med sin blandning av kortvuxen äldre asp, sälk och lönn. Vidare ser vi här även vindtuktad bryntall lite mer utefter vägen. Kort medelgrov tall som innanför övergår i fler medelgrova krattaspar. Berghällar visar sig också inne i trädgruppen.

Väggantsbrynet utgörs i sin helhet av förstagallrad tall som utgör del av beståndet innanför. Ett inslag av ungt löv i form av asp, björk och sälk finns, men har ännu inte hunnit utvecklas. Avsaknaden av gamla träd utefter vägen, skvallrar om att vid senaste föryngringsavverkningen, lokaliserade man avlägget med timmer och massaved utefter vägen av praktiska skäl. En större flat håll ansluter till vägen.

Biologiska värden att förhålla sig till inom planområdet

Som tidigare nämnts så är ett litet men välutvecklat alkärr på sockel, beläget i det norra brynet. Ungefär mitt på brynets längd. Kärret är av klibbaltyp på sockel där alarna har lite

olika ålder och skick. Död ved stående som liggande finns. I alkärrskanterna växer även asp, sälg och enstaka gråal. Den senare har i dessa trakter sin sydgräns. Kärret besöktes vid några tillfällen under våren efter att vattenytorna blivit isfria. Syftet var att försöka gaffla in när grodleden föll in och även för att se om där fanns några salamandrar. Vid samtal med boende i området, hade det framkommit att det rörde sig grodor ute på gräsmattorna och övriga gräsytor tidvis på kvällarna. Kvälls besöken som gjordes bekräftade även detta. Vid ett av besöken, som förmodligen kom att infalla vid grodleks kulmen, var det full aktivitet i kärret med grodor överallt i vattnet. Alla tre arterna vanlig groda, åkergroda och vanlig padda hördes. Även vattensalamandrar, troligen mindre vattensalamander, noterades. Något som ger vid hand, att kärret har stor lokal betydelse för dessa groddjur. Någon kvantifiering i mera exakta tal, gavs det däremot inte tillfälle till.

De båda brynens betydelse för fladdermössen har redan berörts. I och med att brynen med dagens utseende och innehållet av olika arter av löv och sitt ”täta” utseende i avsaknad av skötsel, så utgör de goda strukturer för insekter men med reducerad diversitet. Därmed är också brynen goda jaktmarker för fladdermöss. Fladdermössens antal, var aldrig stort vid besöken. Orsaken till detta varierade naturligtvis mellan de olika brynen. I det södra brynet påverkades tillgången troligen negativt av allt ljuset som flödade från bebyggelsen. Effekten var den motsatta i det norra brynet som påverkades minst av artificiellt ljus. Här var även jaktmarkerna bättre i och med kärret och de gamla tegarna med längre gräs i kombination med lövet i det undre skiktet i brynet. Årsmånen, var dock inte den bästa, det här året. Myggtillgången var nästan överallt låg i de här trakterna. Mycket beroende på att vårflo den var snabbt över och våren därefter, relativt torr. Troligen påverkade det fladdermössens jakt på så vis att den kom att bli mer utspridd i landskapet i och med avsaknaden av insektskoncentrationer under delar av sommaren i alla fall.

Förslag till lösningar för att minimera negativa effekter på den biologiska mångfalden

Att exploateringen av planområdet, med följd effekten att ett nytt bostadsområde här, kommer att knyta samman tre angränsande kvarter, till en större bebyggelseenhet, kommer att ge negativa effekter på den biologiska mångfalden, är ganska klart. Hur kan en lösning se ut, som så långt det går mildrar effekten av exploateringen?

Det första som planen måste förhålla sig till, är hur de två brynen i norr och söder ska se ut vid ett färdigställande av planområdet. Vilken funktion ska de få och hur långt går det att sträcka sig med utformningen av brynen. Var ska planen lägga största omsorgen?

Det andra som planen måste förhålla sig till och som hänger samman med det första, är hur planen ska leva upp till Artskyddsförordningen på för ett vis, beträffande fladdermössen (närheten till gruvan med sin stora fladdermuskoloni, Hammarhagen

som jaktområde för dem, samt den lokala fasta gruppen av fladdermöss, (som troligen inte är stor, men ändå finns).

De här tre delarna, bland många i en plan, måste planen förhålla sig till.

En prövning av planen visavi Artskyddsförordningen behöver ju alltid göras, inte minst när ny oexploaterad mark tas i anspråk. Hur den faller ut kommer att visa sig. Men utfallet av den kommer att ge en fingervisning om hur planen ska utformas när det gäller brynen och vilken funktion brynen ska ges. För att låta brynen bli kvar som en struktur i bebyggelsen, kommer att spela roll för upplevelsen av bebyggelsen. Och även uttolkningen av ursprungslandskapet när vi senare ser på bebyggelselandskapet för att kunna gå vidare med eventuella kommande exploateringar efter den här.

Om planen lägger fast att bryna ska ha en funktion, där den dels får en avskiljande roll mellan de tre kvarteren på den östra sidan byvägen, en funktion som struktur för fladdermöss som underlättar födosök och kanske yngelplats, kan en idé vara följande:

- Det södra brynet, utanför tomtmark lämnas till en bredd av en trädängds bredd och genom skötsel på sikt tillåts att bli något tätare för att på det viset bibehåller "bryneffekten". Det vill säga bibehåller de grövre träden med bohål något fristående så de fungerar som bostad till hålhäckande fågelarter samtidigt som en förtätning in mot nya området (i bakkant), skapar en temperaturhöjning i brynet som gynnar värmeälskande insekter och i någon mån växter. I bakkant läggs även in ett släpp för kommande GC förbindelse till möjlig framtida matargata och / eller för passage ut i skog.
- Det norra brynet inriktas helt på fortsatt skiktat utseende som idag med så långt möjligt fortsatt hävd av de kvarvarande tegarna. Men förstärks i bakkant av kärret (in mot bebyggelsen), i slänten ner mot kärret, genom att låta gran etablera sig för beskuggning av kärret. En tydlig avstängning görs även exempelvis med ett staket för att hindra tippning av trädgårdsavfall, ner i kärret. Dagvatten kan med fördel ledas ner i kärret för att säkra vattentillgången. Utloppet från kärret måste dock säkras till dimension. På det viset klarar planen amfibiepopulationen lokalt.
- Insamlingsplats för komposterbart trädgårdsavfall inplaneras lämpligtvis på strategisk plats, dimensionerat för hela Hammarhagen området i det nya områdets närhet. (se systemet för insamling av trädgårdsavfall i Avesta!).
- Ägna särskild planering för att finna den "smartaste" belysnings strategin för de kommunala vägnäten och GC banorna. Kanske pröva lågt placerade belysningspunkter med god markspridning av ljuset, rörelsedetektor styrda sektionsvis? Detta för att gynna fladdermössen genom att skapa längre sammanhängande mörka perioder om natten! GC banor behöver väl inte vara upplysta långa tider om natten när ingen använder dem!? Kanske kan även de delar av byvägen som sammanbinder de nya bostadsområdena (kvarteren), utrustas med samma typ av styrd belysning? Det skulle vara värt att pröva som ett "pionjärförsök" inom områden viktiga för fladdermöss!